แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

GUIDELINES FOR BUDDHIST TOURISM DEVELOPMENT OF WAT THAM KHAO PRATUN, KHAO CHA MAO DISTRICT, RAYONG PROVINCE

[1]พระครูปลัดภิรมย์ อภิปฺปสนฺโน, [2]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์ และ [3]พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม

[1]Phrakhrupalad Phirom Abhippasanno, [2]Benjamas Suwannawong,

And [3]Phamaha Suporn Rakkhitadhammo,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]cityi3846@gmail.com

Received: June 28, 2024; **Revised**: August 5, 2024; **Accepted**: August 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดถ้ำเขาประทุนอำเภอเขาชะเมาจังหวัดระยอง 3) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่วัดถ้ำเขาประทุนอำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ 1) การท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นสถานที่ที่ดำรงไว้ซึ่งความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวไทย นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัด จะได้รับคำสอนของพระพุทธศาสนาและสิ่งที่ดีงามต่างๆ จากการมาท่องเที่ยวที่วัด ส่งผลให้เยาวชนและประชาชนในสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมมากยิ่งขึ้นหลักสัปปายะ 7 2) สภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงพุทธถ้ำเขาประทุน

---

[1] นิสิตหลักสูตรพุทธมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[2] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

อำเภอเขาชะเมาจังหวัดระยอง ในด้านสถานที่ มีที่พักรองรับการปฏิบัติธรรมไม่เพียงพอ ในด้านบุคลากรยังขาดล่าม ในด้านการพัฒนาวัด ภูมิทัศน์ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จิตสำนึกต่อธรรมชาติ การประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอ ในด้านการอำนวยความสะดวก การคมนาคมสะดวก ขาดด้านบุคคลกรการบริหาร งบประมาณ และอุปกรณ์ ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว 3) แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่วัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง การจัดการมรดกทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธและทรัพยากรท้องถิ่นสร้างสรรค์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ทรัพยากรบุคคล บุคลากรที่มีความรู้ และนักแปลหลายภาษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การเผยแพร่ และการสร้างมูลค่าในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่วัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

คำสำคัญ : การส่งเสริมการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงพุทธ. วัดถ้ำเขาประทุน

Abstract

The objectives of the research entitled “Guidelines for Buddhist Tourism Development of Wat Tham Khao Pratun, Khao Chamao District, Rayong Province” are as follows: 1) to study Buddhist tourism, 2) to study the state of problems in Buddhist tourism of Wat Tham Khao Pratun in Khao Chamao district of Rayong province, and 3) to study guidelines for Buddhist tourism of Wat Tham Khao Pratun in Khao Chamao district of Rayong province. The research is qualitative study. 1) Buddhist tourism is to maintain national and local arts and cultures and is a center of belief and faith of Thai Buddhists. Tourists who come to visit the temple will be cultivated with Buddhist teachings and good atmosphere. Temple visits result in the growth of virtue and morality among the youths and people in society. Temple is a place enriched with good things according to the 7 principles of Sappaya in Buddhism. 2) In the state of problems in Buddhist tourism of Wat Tham Khao Pratun in Khao Chamao district of Rayong province, the accommodations for Dhamma practice are not sufficient, the temple lacks local guides and interpreters, Buddhist tourism landscape, environment conservation, conscious mind to the nature and public relations are in need. In management, there are shortages of facility, transportation, administrative personnel, budget, instrument and collaboration of

people in community, private sector and government sector in participative development and management in Buddhist tourism. 3) The guidelines for Buddhist tourism of Wat Tham Khao Pratun in Khao Chamao district of Rayong province are as follows: The management of Buddhist tourism heritage and local resources should be creative and sustainably beneficial. There should be cooperations of people in community, private sector, government sector, human resources, folk experts, local guides, translators, conservation, renovation, distribution and added value building in promoting the Buddhist tourism of Wat Tham Khao Pratun in Khao Chamao district of Rayong province.

Keywords: Tourism promotion, Buddhist tourism, Wat Tham Khao Pratun

บทนำ

พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยถือว่า วัดคือศูนย์กลางของสังคมและวัฒนธรรม เพราะวัดนอกจากจะเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว วัดเป็นแหล่งพิธีกรรมประจำท้องถิ่นอันเป็นวัฒนธรรมคือมรดกของสังคมไทยในท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม การที่มรดกทางศิลปะและผลงานทางด้านศาสนวัตถุที่พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสในอดีตที่มีความสามารถในเชิงประติมากรรม วิจิตรศิลป์ ได้สร้างผลงานต่างๆ ไว้ในวัดเป็น ศาสนวัตถุก็ถือเป็นผลงานทางสังคมท้องถิ่นทั้งสิ้น วัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านี้ไปรวมอยู่ที่ศูนย์กลางคือวัด ประกอบกับประเทศไทยมีภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่บรรพบุรุษได้(ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561 – 2580,(2561: 23) มอบไว้ให้เป็นมรดกสืบทอดมาจนทุกวันนี้ทำให้ประเทศไทยมีความโดดเด่นในเรื่องวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นไทยได้อย่างเด่นชัด (พจนา บุญคุ้ม, (2556: 12)

ปัญหาหรืออุปสรรคในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญมากก็คือการจัดการท่องเที่ยว ทั้งงบประมาณและการบริหารจัดการ ภายในวัด เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่น่าสนใจน่าประทับใจที่ได้มาเที่ยวชม การสนับสนุนการท่องเที่ยวเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญ เพื่อมุ่งบูรณาการถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน

วัดถ้ำเขาประทุน เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาแห่งใหม่ที่ได้รับความนิยมมากในจังหวัดระยอง ตั้งอยู่ที่ ตำบลเขาน้อย อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่มีภูเขาหินสูง มีหุบผาและถ้ำเล็กๆ เรียกว่าถ้ำหุบผาสวรรค์ที่มีธรรมชาติและภูมิทัศน์ที่แปลกตา ในฤดูฝนทางเข้าถ้ำจะถูกปิดด้วยน้ำ ทำ

ให้นักท่องเที่ยวที่มาต้องโดยสารเรือท้องแบน เพื่อเข้าไปชมด้านในถ้ำ นอกจากนี้ วัดถ้ำเขาประทุน ยังมีเรื่องเล่าที่เป็นตำนานเกี่ยวข้องกับพญานาค และสิ่งลี้ลับที่เป็นตำนานมากมาย ทำให้เป็นที่สนใจของสื่อต่างๆ เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็น รายการทีวี ช่อง YouTube ภาพยนตร์ ละคร และสื่อจากต่างประเทศ จนทำให้พักสงฆ์ถ้ำเขาประทุน มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ ต่างชาติ มาเยือนไม่ต่ำกว่า 25,000คน ต่อปี ทำให้เกิดการสร้างรายได้และการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีที่พักสงฆ์ถ้ำเขาประทุนเป็นศูนย์กลาง(วัดถ้ำเขาประทุน, (2567: 20) พระพุทธศาสนาจะมุ่งเน้นด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือ ปัจจัยภายใน ส่วนปัจจัยภายนอกเป็นการสร้างที่เกื้อหนุนให้การศึกษาและปฏิบัติเป็นไปโดยสะดวก หลักธรรมนี้เรียกว่าหลักสัปปายะ 7 (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2554: 413) อันเป็นแนวทางหนึ่งของหลักการสร้างวัดและการบริหารจัดการ ได้แก่ด้านอาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมด้านโคจรสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นเหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต มีอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ไปมาสะดวกด้านภัสสะสัปปายะ (อง.สตฺตก.อ. (ไทย) 3/38/179) คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างการปฏิบัติการสำรวมวาจา พูดน้อยปฏิบัติมาก ไม่กล่าววาจาไม่เป็นประโยชน์กล่าวแต่วาจาที่เป็นประโยชน์แม้ว่าวาจาที่เป็นประโยชน์ก็ควรพูดพอประมาณ ด้านปุคคลสัปปายะ คือบุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะกำลังปฏิบัติ ตั้งอยู่ในหลักธรรมวินัยมีความรู้ความสามารถ มีอาจาระงดงาม ด้านโภชนสัปปายะ คืออาหารและเครื่องบริโภค เป็นที่สมควรแก่การบริโภค ด้านอุตุสัปปายะ คือ สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดถ้ำเขาประทุน จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางธรรมชาติ อีกทั้งเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นให้มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อีกทั้งสามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป และโดยผ่านการท่องเที่ยวเชิงพุทธ การศึกษานี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของที่พักสงฆ์ถ้ำเขาประทุน จังหวัดระยองและสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเทียวเชิงพุทธ
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการส่งเสริมการท่องเทียวเชิงพุทธวัดถ้ำเขาประทุนอำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

3. เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่วัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ พระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญ และกำนันผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนที่มาท่องเที่ยวในวัดถ้ำเขาประทุน จังหวัดระยอง ใช้เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ 1) พระสงฆ์ 10 รูป 2) บุคลากรวัดเขาประทุน จังหวัดระยอง จำนวน 10 คน 3) เจ้าหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว จำนวน 5 คน 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว จำนวน 2 คน และ 5) ประชาชน 10 คน รวมทั้งสิ้น 37 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ได้ศึกษาหลักแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและประกอบการอธิบายโดยศึกษาจาก ศึกษาค้นคว้าและรวมรวมข้อมูล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ นามสกุล เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ตำแหน่ง

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่วัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ซึ่งเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่วัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง สรุป วิเคราะห์ แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาและอธิบายผลต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่วัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. แนวคิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ประเทศไทยเมื่อกล่าวถึงในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม โดยเฉพาะเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งได้ให้ความสนใจและต้องการที่จะศึกษา ปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาและในปรัชญา วิถีชีวิตแบบชาวตะวันออก โดยการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติในทางศาสนา หรือการเดินเพื่อการแสวงบุญของศาสนิกชนต่างๆนั้น เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของผู้เดินทาง ดังเช่น พุทธศาสนิกชน เดินไปนมัสการสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ในประเทศอินเดียและการเดินทางไปทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ตามต่างจังหวัดในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ซึ่งนักท่องเที่ยว (ชาวต่างประเทศ) กลุ่มหนึ่งได้เลือกกิจกรรมทางศาสนาดังกล่าว เป็นทางเลือกในการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ สังคมในปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันสูง ผู้คนยึดติดในวัตถุ ทำให้จิตใจของผู้คนตกต่ำ หลายคนจึงแสวงหาความสงบสุขจากจิตใจภายในและสิ่งที่เป็นธรรมชาติมากขึ้น กอปรกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้มีลักษณะของการทำลายทรัพยากรท่องเที่ยว - สิ่งแวดล้อม และการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เช่น การกดขี่ในทางเพศ หรือการกระทำที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ทรัพย์สิน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมนั้น ๆ อันเป็นการครอบงำและลดศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันดังนั้น การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาถึงข้อปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ควรจะพิจารณาถึงและปัจจุบันนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศก็ให้ความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยในการศึกษาเบื้องต้นของผู้เขียน พบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ได้สนใจและฝึกปฏิบัติ เกี่ยวกับสมาธิ วิปัสสนา เฉพาะที่กองวิปัสสนาธุระ วัดมหาธาตุ ฯ กรุงเทพมหานครและบ้านแสงธรรม (House of Dhamma) ซึ่งได้จัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาและเป็นศูนย์ข้อมูลทางพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยเฉลี่ยแล้วจะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่สนใจและทดลองปฏิบัติจำนวนเพิ่มขึ้น

2. สภาพปัญหาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดถ้ำเขาประทุนอำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวบางครั้งตัวนักท่องเที่ยวเองอาจจะยังไม่ได้รับข้อมูลที่เพียงพอหรือรู้จักการท่องเที่ยวของสมุทรสงครามเพียงด้านเดียว หรือได้รับข้อมูลไม่ถูกต้องนัก ทำให้

บ่อยครั้งนักท่องเที่ยวอาจถูกเอาเปรียบจากผู้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ในส่วนนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการท่องเที่ยวควรนำไปพัฒนาพร้อมๆ กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย

- ในด้านสถานที่ มีที่พักรองรับการปฏิบัติธรรมไม่เพียงพอ
- ในด้านบุคลากรยังขาดล่าม
- ในด้านการพัฒนาวัด ภูมิทัศน์ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จิตสำนึกต่อธรรมชาติ
- ในด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอ

แนวโน้มที่จะพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น นับว่ามีแนวโน้มที่จะพัฒนาขึ้นมาก วัดหลายวัดในจังหวัดระยองและต้องเชื่อมโยงกับวัดถ้ำประทุน ที่ทำแล้วประสบความสำเร็จ ใครรู้จัก แต่พอได้รับการพัฒนาจากเจ้าอาวาส เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้จักสร้างจุดขาย จุดเด่นให้น่าสนใจในสายตาประชาชนทั่วไป

- ในด้านการอำนวยความสะดวก การคมนาคมสะดวก สถานที่จอดรถเพิ่มเติม วัดถ้ำเขาประทุนอำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง มีปัญหา 3 ด้าน คือ 1) การจัดการขยะและการกำจัดขยะห้ามแยกขยะ 2) การประชาสัมพันธ์ ควรมีประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

- ขาดด้านบุคคลกรการบริหาร งบประมาณ และอุปกรณ์ ซ่อมแซมบูรณะวัด เช่น การใช้ไฟไม่เพียงพอเพราะเป็นไฟปลายสาย เป็นต้น

- ทางวัดขาดกิจกรรมในดึงดูดนักท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของวัดถ้ำเขาประทุนอำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

- ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ

- การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์

- การพัฒนาโครงสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เส้นทางการคมนาคมยังไม่สามารถตอบสนองความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยวได้

ดังนั้น สรุปสภาพปัญหาการส่งเสริมการท่องเทียวเชิงพุทธวัดถ้ำเขาประทุน ในด้านสถานที่มีที่พักรองรับการปฏิบัติธรรมไม่เพียงพอ ในด้านบุคลากรยังขาดล่าม ในด้านการพัฒนาวัด ภูมิทัศน์ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จิตสำนึกต่อธรรมชาติ การประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอ ในด้านการอำนวยความสะดวก การคมนาคมสะดวก ขาดด้านบุคคลกรการบริหาร งบประมาณ และอุปกรณ์ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวรูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการนำเสนอแนวคิดให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อดึงดูด

ความสนใจและให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ มีความสวยงาม พร้อมทั้งชมศิลปะที่สอดแทรกคำสอนในพระพุทธศาสนา

3. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่วัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การส่งเสริมอัตลักษณ์การท่องเที่ยว สร้างจุดเด่นด้านการท่องเที่ยวภายในพุทธสถาน ได้แก่ จุดเด่นด้านศาสนวัตถุ สถานที่ทางศาสนา และธรรมะทางศาสนา เป็นต้น มีกิจกรรมดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมวัด สิ่งอัศจรรย์ เช่น มีพระพุทธมนต์ มีหินถ้ำเป็นแก้วสวยงาม มีขวัญกำลังใจ เป็นต้น

วัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง มีความพร้อมในการท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นแกนนำในการพัฒนา โดยประชุมเจ้าอาวาสของแต่ละวัดเพื่อสำรวจความพร้อมว่า วัดใดสามารถพัฒนาได้บ้าง วัดทำเป็นโครงการต่อเนื่อง เพื่อเป็นการพัฒนาควรสนับสนุนงบประมาณ และ ส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัด คือ

1) การมีส่วนร่วมของภาครัฐ และเอกชน

2) ในวัดควรมีการพัฒนา เรื่องความสะอาด การบริการ ร่มรื่น สายงาน และปลอดภัย

3) ดึงภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วม

โอกาสในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยงเชิงวัฒนธรรม ตอนนี้ทางวัดได้ดำเนินการทำบ้างแล้ว ไม่ว่าเข้าวัดทำบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรม ถือศีล ในโอกาสต่อไป วัดที่ยังไม่ได้ดำเนินการจะต้องเริ่มพัฒนามากขึ้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่วัดถ้ำเขาประทุน อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง สภาพปัญหาการท่องเทียวเชิงพุทธวัดถ้ำเขาประทุนอำเภอเขาชะเมาจังหวัดระยอง จากผู้ให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยต้องการให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับนักท่องเที่ยวตลอดจนการให้ความรู้ความตระหนักถึง

การบริการที่ดีที่ผู้ที่เป็นผู้ดูแลจัดการวัดให้กับนักท่องเที่ยวในสังคมโลกปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นแนวคิดใหม่สำหรับประเทศไทยเท่าที่ผ่านมาประเทศไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในแง่ของเศรษฐกิจเท่านั้น สำหรับปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนไปเท่าที่เห็นจะมีจุดประสงค์ที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนนั้นให้เกิดความยั่งยืนโดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชนในเชิงการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย พระครูวิสุทธิสีลาภิวัฒน์ (2558 : 71) ตัวอย่างในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและให้ความรู้ สติปัญญาในด้านวัฒนธรรม และสอดแทรกด้านศาสนาเจ้าไปด้วย อาจเริ่มให้ความรู้ตั้งแต่เด็ก เยาวชน จนถึงผู้ใหญ่ตามลำดับ ทั้งนี้ต้องการรวบรวมความคิดในฝ่ายต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ชุมชนมาช่วยกันคิดและจัดทำแผนนโยบายในการดำเนินการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และทดลองให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงในชุมชม ประโยชน์ที่ชาวบ้านในแต่ละชุมชนจะได้รับการพัฒนา เอื้อเฟื้อ ประโยชน์ให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ สร้างจิตสำนึก ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของสังคม โดยเฉพาะเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอื่นๆ การชื่นชมในสุนทรียภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ อันมีค่า

ดังนั้น วัดเป็นแหล่งข้อมูลในพื้นที่อำเภอเขาชะเมา พบว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ มีการเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิมมาก นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้ความสนใจกับวัดกันมากขึ้น มิใช่มาท่องเที่ยวที่วัด เพียงเพื่อชมความสวยงามของพุทธศิลป์ และทำบุญไหว้พระ ขอพร เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดธวัชชัย ขตฺติยเมธี (2561: 6) หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา คือ การสร้างสภาพเอื้อหรือเกื้อกูลต่อการประพฤติและปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการช่วยให้การพัฒนาตนเองได้รับผลอย่างเต็มที่จนบรรลุคุณงามความดีหรือเข้าถึงมรรคผลนิพพานตามหลักทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น การสร้างวัดเพื่อเป็นสถานที่ศึกษาปฏิบัติที่ดี ควรเอื้อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้รับความสบายอย่างเหมาะสมต่อการปฏิบัติ แต่ยังให้ความสนใจในเรื่องกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในวัด สามารถสอดแทรกให้มีการเรียนรู้หลักพุทธธรรมแบบเป็นธรรมชาติ ไม่ต้องมีพิธีและขั้นตอนที่ยุ่งยาก และเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายสำหรับผู้สนใจใหม่ ดังนั้นเมื่อจับประเด็นการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนายุคใหม่ได้วัดจึงต้องมีการจัดการท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมไม่ให้กระทบกับทรัพยากรภายในวัด โดยเฉพาะวัดที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นมรดกของชุมชมและชาติ ซึ่งปัจจุบันการจัดการภายในวัดส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับระเบียบของแต่ละวัด บางวัดให้ความสำคัญ บางวัดไม่ให้ความสำคัญ ถ้าวัดมีการวางแผนรองรับที่ดีจะมีการจัดระบบสาธารณูปโภคที่ดี เช่น ลานจอดรถ ห้องสุขาสำหรับนักท่องเที่ยว จัดทำแผนที่บอกทาง ป้ายอธิบาย และการบริหารจัดการ ให้ไปในทิศทางที่ถูกต้องและมีการบริหารบุคลากร ด้านการเงิน การดูแลสถานที่ และมีการพัฒนาเพื่อ

ประโยชน์ของวัด รวมทั้งให้ข้อมูลและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการฝึกพัฒนาทักษะทางภาษาให้หลากหลาย อังกฤษ/จีน ให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถตอบคำถามของผู้เยี่ยมชมได้อย่างแม่นยำและให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสำคัญของการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับกิจกรรมที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดอภิวิชญ์ เยี่ยมสวน(2567: 156) การฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการฝึกพัฒนาทักษะทางภาษาให้หลากหลาย อังกฤษ/จีน ให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถตอบคำถามของผู้เยี่ยมชมได้อย่างแม่นยำ และให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสำคัญของการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับกิจกรรมที่เหมาะสม การพัฒนาวัดในทางสร้างสรรค์ มีการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงศาสนาด้วย วัดมีการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดให้คงสภาพที่ดี และจัดสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพทั่วไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะพยายามรักษาภาพลักษณ์ที่ดี ในการดูแลนักท่องเที่ยวให้มีความพึงพอใจกับการที่เข้ามาเยี่ยมเยือน ดังนั้น การท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดถ้ำเขาประทุน จังหวัดจังหวัดระยอง โดยมีรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวคือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย สะดวก ที่พักใกล้เคียงสถานที่ท่องเที่ยวมีเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีความสวยงามและมีคุณค่า มีกิจกรรมที่สำคัญๆ ของแต่ละวัดโดดเด่นทางประเพณีวัฒนธรรมและสุดท้ายมีจุดอำนวยความสะดวกต่างๆให้บริการนักท่องเที่ยวทุกด้านศาสนาแสดงดังรูปภาพ ดังนี้

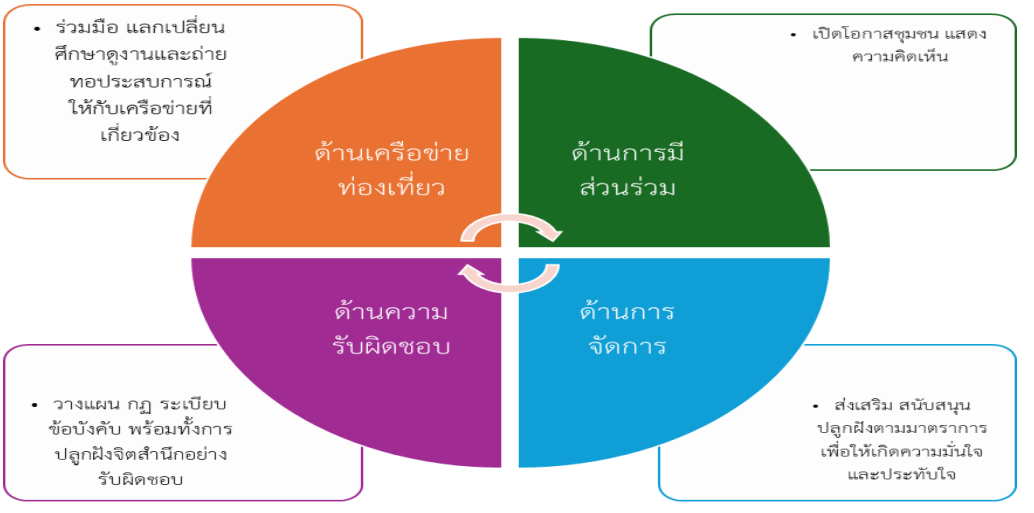

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539).*พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2565). *อรรถกาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *พุทธธรรม ฉบับประมวลศัพท์,* พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา

พระครูวิสุทธิสีลาภิวัฒน์. (2558). *รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.* วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 2 (1): 71.

พระปลัดอภิวิชญ์ เยี่ยมสวน และคณะ. (2567). *นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดธาตุน้อยอำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.* วารสารสังคมศาสตร์และมานุษย์วิทยาเชิงพุทธ 9 (2):156.

พระปลัดธวัชชัย ขตฺติยเมธี. (2561). *การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาของวัดสันก้างปลา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.* วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 4 (2): 6.

พจนา บุญคุ้ม. (2556) “*บทบาทของชุมชนในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน จังหวัดนครปฐม*”. รางานการวิจัย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร

วัดถ้ำเขาประทุน. https://www.lemon8-app.com/khomaepaithiao_mp, (สืบค้น

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561 – 2580”, ราชกิจจานุเบกษา 135 (ตุลาคม 2561): 23.